

ZAKARIÁS ILDIKÓ*

A menekültek civil segítése: attitűdök és morális érvek

2015 májusa és októbere között Magyarország területén több százezer ember haladt át, akik a „nyugat-balkáni útvonalon” főként Szíriából, Afganisztánból, Irakból indulva Nyugat-Európába, Németországba, Svédországba kívántak eljutni.¹ Többségük útját folyamatosan, Magyarország területén is megszakítani kényszerült. A továbbutazás lehetőségét köztereken, pályaudvarokon, parkokban váró embereken sokan igyekeztek segíteni: önkéntesként információval, étellel vagy egyéb használati tárgyakkal látták el őket, vagy különféle adományokkal támogatták az egyéni segítőköt és networkökbe, szervezetekbe tömörülő önkénteseket. Kutatásunkban e jótékonytságot – önkénteskedést és adományozást – kívántuk surveyes eszközökkel vizsgálni. Egyrészt szerettük volna számszerűsíteni a jótékonykodás társadalmi kiterjedését: megbecsülni, hogy a lakosság hányadát érintette e tevékenység, és esetleg azt is feltérképezni, hogy milyen strukturális helyzet valószínűsíti az előfordulását. Másrészt kíváncsiak voltunk arra, hogy a konkrét cselekvéseken vagy annak hiányán túl a lakosságot milyen attitűdök jellemzik e tevékenységgel, a menekültek civil segítségével kapcsolatban: tudnak-e arról, hogy hétköznapi emberek különféle módokon önkénteskedtek, adományoztak e célra; egyetértenek-e e tevékenységekkel, közömbösek irántuk, vagy éppen különféle okokból elvetik, elutasítják ezeket.

* A szerző az MTA TK Kisebbségkutató Intézetének tudományos munkatársa.

E-mail: zakarias.ildiko@tk.mta.hu

¹ A kutatás az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Társadalmi konfliktusokra adott identitáspolitikai válaszok című Inkubátor programja keretében készült.

A jótékonyság, a nonprofit szektor vagy az önkéntes szektor szociológiai elemzésének fősodra kvantitatív eszközökkel próbálja listázni, hogy egy ország népességének mely szegmenseiben fordul elő ilyen jellegű tevékenység, és milyen tipikus formákban.² E megközelítés abból indul ki, hogy a jötevés, a jócselekedet, mások segítségének jelentése és tartalma magától értetődő, és univerzálisan mindenki számára akként elfogadott. Eközben alig jelenik meg a szempont, hogy hasonlóan egyéb társadalmi kategóriákhoz, a „segítés”, a „jötevés” is társasan konstruált: a különféle pótlandó hiányok, támogatandó szükségletek, szenvedések kiválasztásán túl indoklásra szorul a jótékonyság címzettjeinek segítségre méltó mivolta – „érdemes-sége”, ahogy az is, hogy pontosan kik, miért és hogyan felelősek a segítségnyújtásért. A legitim segítségnyújtás megalkotása azt is jelenti, hogy a segítségnyújtásnak határai vannak: az értelmezési folyamatok egyes csoportoktól, kategóriáktól elvitatják e kvalitásokat, így például a szenvedés vagy hiányok súlyosságát, az adott csoport segítségre érdemes mivoltát, vagy a segítségnyújtás lehetséges jelöltjeinek felelősségét.³

A humanitárius segítségnyújtást, a jótékonyt és az önkénteskedést az értelmezések szintjén vizsgáló társadalomtudományos szakirodalom elvei szerint reflektál a kategóriaalkotás e kényszereire. Ugyanakkor jellemző, hogy fókuszát mégis leszűkíti olyan jelenségek körére, amelyekben a szenvedés magától értetődő: adott különféle szempontokból szükséglet szenvedők egy csoportja, akiken – egy univerzális humanista erkölcsi imperatívusz, vagy valamilyen más politikai ideológia vagy világnézet nevében – a szenvedés tanúi segíteni szándékoznak. A kritikai elemzés általában azt nézi, hogy a szenvedésből kiinduló értelmezések és segítő jellegű cselekvések hogyan szerveződnek, és milyen (gyakran elnyomó jellegű) hatásokat váltanak ki a segítették és segítők társas viszonyában, vagy a társadalmi-strukturális működések szintjén. Előbbinek tipikus példája Luc Boltanski nagyhatású könyve, amelyben európai politikai filozófiai hagyományok segítségével megpróbálja tipologizálni, hogy a szenvedésről a nyilvánosságból értesülő néző milyen retorikai eszköztárból választhat, ha passzív szerepéből kitörve, saját

² Corry, Olaf: *Theorizing the third sector...*, i.m., 2010.

³ A jótékonykodás szakirodalmának e szempontot követő részletes áttekintéséhez lásd Zakariás Ildikó: *Szolidaritás és hatalom...*, i.m., 2016. 17–19.

beszédével próbál segíteni.⁴ A szenvedés és a szenvedők ábrázolásaiban és a jótékonykodó-kedvezményezett viszonyban diszkurzívan szerveződő elnyomás részletes boncolását végzi el Liisa Malkki vagy Dider Fassin.⁵

Mindeközben kevés figyelmet kapnak azok a klasszifikációs küzdelmek, amelyek a segítettek körét megváltoztatni, szűkíteni szándékoznak, és így az érdemtelenség és értéktelenség-elképzelések változásának, megváltoztatásának folyamatai is, amelyekben a segítség elveszti morális értékét (azaz nem minősül jótévisnek, az absztrakt „közért” való cselekvésnek), vagy esetleg egyes egyének és csoportok segítése kifejezetten normasértővé válik.

A napjainkban zajló európai bevándorlásra és azon belül menekültek különféle csoportjainak érkezésére válaszként születő jótékonykodást, humanitarizmust úgy tudjuk mélységében vizsgálni – így a magyarországi jelenségeket is –, ha a jótékonykodás és humanitárius segítségnyújtás határait is rákérdezzük. Az európai és egyes nemzetállami nyilvánosságokban jól látható, hogy a menekültek és bevándorlók szenvedésének magától értetődősége hiányzik. Egy folyamatos definíciós küzdelem zajlik a különböző nyilvános és hétköznapi szereplők közt arról, hogy az érkezők kontrollját és menedzsmentjét, továbbá a jövőre vonatkozó politikai víziókat a szenvedésre adott humanitárius válaszként és kötelességként keretezzék, vagy pedig a fogadó társadalmakat fenyegető veszélyként, azaz „biztonságosítási” (securitization) kérdésként.⁶

Ezek az értelmezési küzdelmek maguk után vonják, hogy a vizsgált jelenség nyilvánosságbeli megjelenése többértű, és a hétköznapi aktorok által adható válaszok is radikálisan kibővülnek. Értelemszerűen a (nemzetállamokat, az Európát, az európai vagy nemzeti kultúrát fenyegető) veszély keretezésében kevésbé várható, hogy az üzenet befogadója a menekültek/migránsok iránti együttérzés, szolidaritás érzéseivel és segítség szándékával válaszoljon, ehelyett félelem és elzárkózás következnek belőle. Ennek megfelelően kutatási kérdésünk, amely arra irányult, hogy a menekültek civil segítségével kap-

⁴ Boltanski, Luc: *Distant Suffering...*, i. m., 1999.

⁵ Malkki, Lisa: *Speechless Emmissaries...*, i. m., 1996. Fassin, Didier: *Humanitarian Reason...*, i. m., 2012.

⁶ Bigo, Didier: *Biztonság és migráció...*, i. m., 2013. Magyarország kontextusában Szalai András – Göbl Gabriella: *Securitizing Migration in Contemporary Hungary...*, i. m., 2015.

csolatos attitűdöket feltérképezzük, ehhez a tágabb kérdéshez is kapcsolható: a szenvedésnek és enyhítésének különféle értelmezései, illetve az elutasítás és a hozzá kapcsolódó biztonságosítás ideológiája hogyan jelennek meg a hétköznapi cselekvők számára; milyen társadalmi pozíciókhoz kapcsolódnak e különféle beállítódások.

A magyarországi nyilvánosságra vonatkozó kutatások bemutatják, hogy a médianyilvánosságot a vizsgált időszakban szinte kizárólag a veszély és fenyegetettség ideológiája uralta.⁷ Janky Béla vizsgálatai (lásd a cikket a *Regio* e számában) pedig rámutatnak arra, hogy e diskurzusok hegemóniája hogyan uniformizálja a média üzeneteit a befogadók olvasataiban. Ezek nyomán azt várhatnánk, hogy a hétköznapi emberek számára a veszélyről és fenyegetettségről érkező üzenetek megakadályozzák a migráció másfajta keretezését, azt, hogy a vándorlás okozta szenvedések előtérbe kerüljenek, és a segítségnyújtás, jótékonykodás, humanitarizmus ideológiája mozgósítva legyen. A biztonságosítás kutatói felhívják a figyelmet ugyanakkor arra, hogy a nyilvános szereplők üzenetei, a különféle társadalmi jelenségek keretezése akkor tud performatív aktusként működni, ha a közönség befogadóan reagál ezekre az üzenetekre.⁸ A hétköznapi cselekvők személyes tapasztalatai, valamint alapbeállítódásai, diszpozíciói jelentősen akadályozhatják a hegemóniára törvő diskurzus, jelen esetben a biztonságosítás hatékonyságát. A szocializáció, például a meneküléssel, migrációval kapcsolatos személyes tapasztalatok vagy a családi emlékezet, az utcán vonuló, különféle pályaudvarokon, parkokban várakozó vándorok látványa, vagy a közösségi médiában zajló jelentéslétrehozás alternatív hatást gyakorolhattak a vándorlás hétköznapi értelmezéseire. E vizsgálat tehát erre a kérdésre is megkísérel válaszolni: a menekültek magyarországi látványos jelenlétének időszakát közvetlenül követő pillanatban mennyire tudott a fenyegetettség és a veszély ideológiája egyeduralkodó pozícióba kerülni a hétköznapi cselekvők értelmezéseiben, és mennyiben maradt hely másfajta, a szenvedésre, a szenvedés enyhítésére irányuló elképzeléseknek.

A menekültekkel való szolidaritás és humanitarizmus nem csak a civil, önkéntes, jótékony segítségnyújtásban ölthet testet. Egy másik

⁷ Bernáth Gábor – Messing Vera: *Bedarálva...*, i. m., 2015.; Szalai András – Göbl Gabriella: *Securitizing Migration in Contemporary Hungary...*, i. m., 2015.

⁸ Balzacq, Thierry: *The Three Faces of Securitization...*, i. m., 2005.

formájában az állam és állampolgárai közösen vállalnak akár hosszabb időre is felelősséget a menekültekért. E segítségnyújtásnak – a menekültek „Magyarország által” való befogadásának – a támogatottságát a TÁRKI kutatói vizsgálták. Azt találták, hogy a menekültek jól látható, tömeges magyarországi tartózkodásának idejére átmenetileg jelentősen csökkent azok aránya, akik teljességgel elzárkóznak a segítségnyújtás e formájától.⁹ Eredményeiből az is jól látszik, hogy a fenyegetettség és a veszély érzékelésének mértéke milyen szorosan együtt jár e kollektíven (Magyarország szintjén) megfogalmazott segítő szándék elutasításával.¹⁰ Kutatásunk hasonló kérdéseket feszeget a civilek által kezdeményezett segítség, a jótékonyosság és az önkénteskedés terepén.

A kutatásunkban a különféle keretezéseket nem egymástól függetlenül vizsgáltuk, hanem arra voltunk kíváncsiak, hogy a jótékony-sághoz, humanitarizmushoz való viszonyban, az erről alkotott elképzelésekben megjelenik-e, és hogyan a biztonság és a fenyegetettség ideológiája. Azaz a biztonságosítást és a belőle következő elzárkózást vagy annak hiányát a humanitarizmus kontextusában, az utóbbira való reflexió és az utóbbira gyakorolt hatás formájában kívántuk feltárni.

A civil segítség és a lakossági attitűdök

A kutatás adatait a TÁRKI Omnibusz 2015 októberében zajló adatfelvétele szolgáltatta. Ez azt jelenti, hogy a tervezett minta 1000 fő volt, a célpopuláció a 18 éves és idősebb állandó lakcímmel rendelkező, nem intézményes háztartásban élő lakosság. A súlyozott minta nemre, korcsoportra, iskolázottságra és településtípusra reprezentatív.

A kutatásunkhoz használt kérdőívblokk első kérdése egyrészt ráhangolta a válaszadót az általunk vizsgált témára, másrészt tájékoztatott a civil segítség társadalmi láthatóságáról. *(Hallott-e arról, hogy vannak magyar állampolgárok és magyarországi szervezetek, amelyek segítséget nyújtottak (önkéntesen vagy jótékony céllal) a Magyarországon áthaladó migráns vagy menekült embereknek? Válaszlehetőségek: Igen – Nem)*

⁹ Sík Endre: *Csúcsot döntött az idegenellenesség...*, i. m., 2016.

¹⁰ Simonovits Bori: *Mass Migration Related Fear...*, i. m., 2016.

A civil segítségnyújtás társadalmi méreteit két kérdéssel vizsgáltuk. Az első kérdés arra irányult, hogy a lakosság mekkora hányada tapasztalt személyes ismeretségi körében ilyen jellegű tevékenységet. Ezt a következő kérdéssel vizsgáltuk: *Van-e az Ön ismeretségi körében olyan személy, aki részt vett ebben a munkában?* (Válaszlehetőségek: Van – Nincs.). A személyes részvételre, vagyis a válaszadó segítségadására vonatkozó kérdés a következőképpen hangzott: *Ön személyesen nyújtott-e segítséget a Magyarországon áthaladó migráns vagy menekült embereknek?* (Válaszlehetőségek: Igen – Nem.).

Mind az ismeretségi körben előforduló, mind pedig a személyes segítségnyújtás esetén annak formájára is rákérdeztünk:

“Van-e az Ön ismeretségi körében olyan személy aki... /Ön...

a) természetbeni adománnyal (pl. étel, ruha, takaró, sátor) nyújtott segítséget?

b) pénzadománnyal nyújtott segítséget?

c) önkéntes munkával nyújtott segítséget?

d) személyes befogadással nyújtott segítséget?”

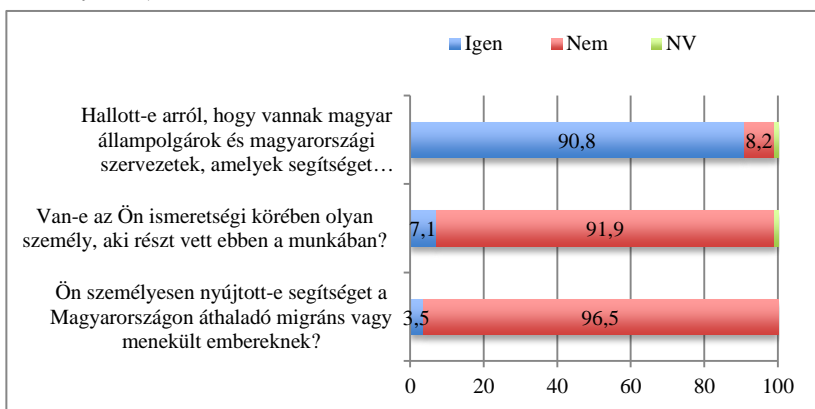
(Válaszlehetőségek mind a négy esetben: Igen-Nem.)

Ahogy a bevezetőben is írtuk, kíváncsiak voltunk a civil segítségnyújtás támogatottságának társadalmi kontúrjaira, az azt felértékelő és leértékelő vélemények társadalmi megoszlására. Fontos volt továbbá, hogy ezeket az attitűdöket az egyéni cselekvési tervekhez minél közelebbi formájukban találjuk meg, vagyis nem absztrakt erkölcsi elveket kerestünk, hanem a válaszadó saját cselekvése mögött álló meghatározó álláspontot. A menekültek civil segítéséhez való viszony négyosztatú modelljéből indultunk ki. A civil segítség szimbolikus támogatása megnyilvánulhatott – a részvételen túl – abban, ha a válaszoló a részvétel hiányát külső, saját szándékain kívül eső tényezőkre fogta. Az attitűdtér másik szélsőséges álláspontját a menekültek civil segítése gondolatának explicit elutasítása alkotta. E két álláspont mellett modellünk egy köztes pozíciót is kínált: a segítségnyújtás szükségességét elismerő, de a cselekvés felelősségét a hétköznapi emberekről intézményes aktorokra hárító álláspontot. Végül egy közömbösséget tükröző pozíciót is beépítettünk e modellbe.

A kérdést a következő formában tettük fel:

„Mi volt annak a legfőbb oka, hogy nem nyújtott segítséget? Kérem, hogy az X. VÁLASZLAP-on lévő állítások közül válassza ki azt, amelyik a leginkább illik Önre!

- 1 – Segítettem volna, ha lett volna rá lehetőségem
- 2 – Azért nem, mert elutasítom a migránsok segítését.
- 3 – Azért nem, mert szerintem nem a hétköznapi embereknek, hanem az államnak (egyháznak, segélyszervezeteknek) kell segítenie
- 4 – Azért nem, mert nem foglalkoztam ezzel a kérdéssel.
- 9 – NT”

1. ábra: A menekültek és migránsok civil segítésének láthatósága és az érintettség mértéke, N=1003

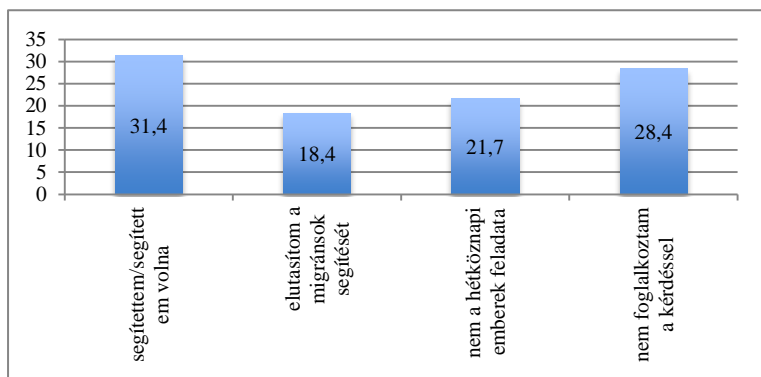
Ahogy az 1. ábrán látható, a válaszadók¹¹ 90,8%-a válaszolta azt, hogy hallott az országon áthaladó menekülteket segítő civilekről, 8,2% viszont nem hallott a jelenségről. A válaszadók 7,1%-a mondta, hogy a személyes ismeretségi körében van olyan személy, aki segített: 5%-a természetbeni, 2,1% pénzadományokról, 4,7% önkéntes munkáról szerzett így tudomást. A menekülteket otthonukban személyesen befogadó egy válaszadó ismerősi körében fordult elő.

¹¹ Beleértve a nem válaszolókat is.

A válaszadók közt 3,5% azoknak az aránya, akik maguk is segítettek.¹² Közülük 2,5% számolt be természetbeni adományokról, 1% pénzadományokról, 0,8% pedig önkéntes munkáról. Személyes befogadás nem fordult elő a mintában.

Arra a kérdésre, hogy „*Mi volt annak a legfőbb oka, hogy nem nyújtott segítséget?*”, a – segítséget nem nyújtó – válaszadók 27,7%-a válaszolta, hogy „*Segítettem volna, ha lett volna rá lehetőségem.*” 18,5%-a választotta, hogy „*Azért nem, mert elutasítom a migránsok segítségét.*” 21,6%-uk szerint „*Nem a hétköznapi embereknek, hanem az államnak (egyháznak, segélyszervezeteknek) kell segítenie.*” 28,2%-uk azért nem segített, mert nem foglalkozott a kérdéssel.¹³

A menekültek civil segítésére vonatkozó általános attitűd mérésére e két változóból hoztunk létre egy harmadikat. A menekültek civil segítésének szándékát vallók kerültek az első kategóriába, vagyis akik vagy segítettek, vagy pedig segítettek volna, ha van rá lehetőségük. A másik három kategóriát a segítséget elutasítók, a segítség felelősségét a hétköznapi emberektől elvitatók és a témával kapcsolatban közömbösek alkották. E képzett változó megoszlását tartalmazza a 2. ábra.

2. ábra: A civil segítésre vonatkozó attitűdök százalékos megoszlása, N=961.

¹² 95% megbízhatósági tartomány: (2,4%; 4,6%).

¹³ A segítséget nem nyújtók közt a választ megtagadók aránya 3,9%.

A válaszadók közel harmada, 31%-a került a civil segítség szándékát megfogalmazók közé: ennek kisebb részét (kb. tizedét) a ténylegesen cselekvők, többségét pedig e szándék megvalósításában szubjektíven „akadályoztatott”, szimbolikus támogatók alkotják. A menekültek humanitárius segítésének feladatát elviekben elfogadó, de a cselekvés felelősségét az intézményes aktorokra hárítók közé a válaszadók 21,7%-a tartozik. A menekültek humanitárius segítségnyújtását, a cselekvést elviekben is elutasítók – vagy legalábbis e véleményt expliciten vállalók – a válaszadók kevesebb mint ötödét (18,4%-át) alkotják. Jelentős, közel a támogatók csoportjához mérhető a közömbösek aránya (28,4%).

A civil segítség szándékát meghatározó háttértényezők

Bináris logisztikus regresszióval vizsgáltuk, hogy milyen tényezők vannak kapcsolatban a segítő szándék megjelenésével. A függő változót úgy képeztük, hogy a fenti, civil segítségre vonatkozó képzett attitűdváltozó utolsó három kategóriáját összevontuk. Az új bináris változó értéke így 1, ha a válaszoló részt vett, vagy részt vett volna a segítségnyújtásban, ha van rá lehetősége; és értéke 0, ha elutasítja a migránsok segítését, vagy ha úgy gondolja, hogy nem a hétköznapi emberek feladata, vagy ha nem foglalkozott a kérdéssel.

Első lépésben a régió, településméret, nem, korcsoport, iskolázottság, munkaerőpiaci helyzet és anyagi helyzet változókat vontuk be a modellbe (M1). Ezt követően e modellt a pártpolitikai preferenciák és a vallásosság változókkal bővítettük ki. (M2)

1. táblázat: A civil segítségnyújtás szándékának társadalmi-gazdasági háttértényezői

	M1			M2		
	Esélyhá-nyados	95% Meg-bízhatósági tartomány		Esélyhá-nyados	95% Meg-bízhatósági tartomány	
Régió (ref: Közép-Magyarország)						
Közép-Dunántúl	1,09	0,65	1,85	0,98	0,55	1,75
Nyugat-Dunántúl	1,53	0,89	2,63	1,66	0,94	2,95
Dél-Dunántúl	0,80	0,44	1,48	0,90	0,48	1,69
Észak -Magyarország	2,92**	1,68	5,08	3,26**	1,82	5,83
Észak-Alföld	0,69	0,40	1,20	0,69	0,39	1,21
Dél-Alföld	1,28	0,79	2,08	1,27	0,77	2,10
Településméret lakosság alapján (Ref: >20.000)						
<1000	2,63**	1,43	4,83	2,28**	1,18	4,37
1-2000	0,69	0,36	1,33	0,62	0,31	1,25
2-5000	1,19	0,74	1,90	1,34	0,82	2,18
5-10000	0,67	0,35	1,26	0,69	0,35	1,34
10-20000	1,12	0,74	1,71	1,19	0,78	1,83
Nem (ref: férfi)	0,98	0,72	1,33	1,09	0,79	1,50
Korcsoport (ref: 65+)						
18-24	0,52	0,22	1,24	0,55	0,22	1,40
25-34	0,56	0,27	1,16	0,73	0,34	1,58
35-44	0,64	0,32	1,31	0,71	0,33	1,50
45-54	0,73	0,36	1,47	0,91	0,44	1,90
55-64	0,61	0,36	1,04	0,67	0,38	1,17
Iskolázottság (ref: felsőfokú)						
Legf. 8 általános	0,34**	0,19	0,58	0,34**	0,19	0,60
Szakképzés érettségi nélkül	0,41**	0,25	0,66	0,45**	0,27	0,74
Szakképzés érettségivel	0,58*	0,36	0,94	0,69	0,42	1,13

	M1			M2		
	Esélyhá-nyados	95% Meg-bizhatósági tartomány		Esélyhá-nyados	95% Meg-bizhatósági tartomány	
Gimnáziumi érettségi	0,33**	0,19	0,58	0,38**	0,22	0,69
Munkaerőpiaci helyzet: (ref: dolgozók)						
Munkanélküli	1,31	0,62	2,78	1,31	0,61	2,82
Nyugdíjas	0,94	0,53	1,68	0,98	0,54	1,78
Egyéb inaktív	1,01	0,53	1,92	0,90	0,45	1,79
Anyagi helyzet (ref: legjobb anyagi)						
Legalsó anyagi	2,04	0,90	4,62	1,92	0,83	4,44
Anyagi (2)	1,34	0,62	2,90	1,15	0,53	2,52
Anyagi (3)	2,22*	1,07	4,63	1,91	0,90	4,05
Anyagi (4)	1,91	0,97	3,76	1,62	0,81	3,22
Anyagi (5)	1,53	0,77	3,03	1,32	0,66	2,65
Pártpreferencia (ref: FIDESZ)						
MSZP				2,06*	1,14	3,73
Jobbik				1,01	0,59	1,73
Kis baloldali/liberális				2,51**	1,37	4,60
Válaszmegtadók				1,20	0,82	1,77
Ref: nem vallásos						
Nem tudom megmondani, hogy vallásos vagyok-e vagy sem				1,09	0,56	2,10
Vallásos vagyok a magam módján				1,13	0,77	1,66
Vallásos vagyok, az egyház tanításait követem				1,12	0,59	2,13
Konstans	0,67			0,37		

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Az eredményeket az 1. táblázat tartalmazza. Azt találtuk, hogy – kiszűrve a modellbe vont kontrollváltozók hatását – a régió, a településméret, az anyagi helyzet és – legszorosabban – az iskolázottság

állt kapcsolatban a segítő szándék megfogalmazásával. A szándék előfordulásának esélye háromszor nagyobb az észak-magyarországi régióban, mint a közép-magyarországi régióban. Az 1000 fő alatti településeken a segítő szándék megfogalmazásának esélye 2,3-szorosa a 20.000 fő feletti településekének.

A segítő szándékkal a legszorosabb együttjárást az iskolai végzettség változó mutatja. A felsőfokú (egyetemi vagy főiskolai) végzettségűek esélye messze a legnagyobb a segítő szándék megfogalmazására. Hozzájuk képest a szándék esélye 66%-kal kisebb a legfeljebb 8 általánost végzettek közt; 55%-kal kisebb a szakképesítéssel rendelkező de érettségivel nem rendelkező válaszolók közt; és végül 62%-kal kisebb a csak gimnáziumi érettségivel rendelkezők között. A különbség az érettségivel és szakképesítéssel egyaránt rendelkezők esetében a legkisebb: 42%.

Az anyagi helyzet változó esetében azt látjuk, hogy a harmadik legrosszabb anyagi helyzetűek esélye a segítségnyújtás szándékára a legjobbakénak 2,22-szerese.

Mindeközben azt is látjuk, hogy a korcsoport, a munkaerőpiaci helyzet és a nem sem áll kapcsolatban a segítő szándék megjelenésével.

A kibővített modellben (M2) azt találtuk, hogy a pártpreferencia¹⁴ szoros kapcsolatban áll a segítő szándék előfordulásával. A FIDESZ-szimpatizánsokhoz képest az MSZP híveinek esélye a segítő szándékra 2-szeres; a kisebb baloldali/liberális tömörülések híveinek esélye pedig 2,5-szeres. A FIDESZ szimpatizánsokétól sem a jobbkiosok, sem pedig a válaszmegtagadók esélye a segítő szándékra nem különbözik szignifikánsan.

Kiszűrve a strukturális és pártpreferencia változók hatását, a vallásosság változó nem állt kapcsolatban a segítő szándékkal: a nem vallásosak együtthatója nem különbözött szignifikánsan sem az egyház tanításait követő vallásosak, sem a maguk módján vallásosak, sem pedig a bizonytalanok együtthatójától.

A pártpreferencia és a vallásosság változók bevonása kissé módosított a strukturális változók és a segítő szándék kapcsolatát kifejező mutatókon. Az anyagi helyzet hatása eltűnt; ugyanúgy, ahogy a

¹⁴ Ez egy jövőbeli hipotetikus választásra vonatkozó preferencia. A kérdés a következőképpen volt megfogalmazva: Melyik pártra szavazna, ha most vasárnap parlamenti választások lennének?

szignifikáns különbség a felsőfokú végzettek és az érettségivel is rendelkező szakképzettek között.

Az explicit elutasítást meghatározó háttértényezők

Elemzésünkben kiemelt figyelmet fordítottunk azokra, akik nem csupán a közömbösség vagy a felelősség háritása miatt nem fogalmaztak meg egyéni segítő szándékot, hanem kifejezetten elleneztek a menekültek humanitárius segítségét, és akár állami vagy segélyszervezetek által megvalósított változatát is teljességgel elvetették. A függő változót úgy hoztuk létre, hogy a civil segítségre vonatkozó képzett attitűdváltozó első („*segített/segített volna ha van rá lehetősége*”), harmadik („*nem a hétköznapi embereknek a feladata*”) és a negyedik („*nem foglalkozott a témával*”) kategóriáit összevontuk. Ezen összevont kategóriában az új változó értéke 0; a civil segítségre vonatkozó képzett attitűdváltozó második kategóriájában („*elutasítja a migránsok segítségét*”) értéke 1.

Hasonlóan ahhoz, ahogy a segítő szándékot elemeztük, itt is két modellt vizsgáltunk: az első (M3) a strukturális háttértényezőket, a második modell (M4) ezek mellett a vallásosság és a pártpreferencia változókat tartalmazta. Az eredményeket a 2. táblázatban foglaltuk össze.

Jelentős regionális különbségeket találtunk: a dél-dunántúli, a dél-alföldi és az észak-magyarországi régióban a segítség elutasításának esélye mindkét modellben a közép-magyarországi régióhoz tartozó esély töredéke: 18%-a és 30%-a közt változik. A településméret is erősen összekapcsolódik az elutasítással: a húszezer fős vagy nagyobb településekhez tartozó esélyhez képest a két-ötezer fős települések esélye jóval kisebb (30%-a); a tíz-húszezer fő közötti települések esélye viszont jelentősen nagyobb (a húszezer főnél nagyobb települések esélyének 2,3-szorosa).

Az elutasítással a korcsoport is összefüggött: a 65 éves vagy idősebb válaszadókhöz képest a 25-34 év közötti válaszadók esélye az elutasításra az előbbieket 2,8-szerese. (A kibővített modellben ez a kapcsolat nem szignifikáns.)

A menekültek segítségének explicit és teljes elutasítása összefügg a nemmel: a nők körében 60%-al nagyobb az elutasítás esélye, mint a férfiak esetében. Ez a kapcsolat eltűnik, nem szignifikáns a kibővített modellben.

Csakúgy, mint a segítő szándék megfogalmazásának háttértényezőit feltáró modellben, az elutasítással is az iskolázottság mutatta a legerősebb kapcsolatot. A felsőfokúakhoz képest legalább 2-szeres az elutasítás esélye a bármely más iskolai végzettség kategóriában. A legkisebb a különbség itt is a szakképzettséggel és érettségivel egyaránt rendelkezőkkel (az esélyhányados kb. 2); a másik három iskolai végzettség kategória esetében a szorzó 3 és 5 közt változik. (E megállapítások a szűkebb és tágabb modellben egyaránt érvényesek.)

Sem a szűkebb, sem pedig a kibővített modellben nem találtunk szignifikáns kapcsolatot az elutasítás és a munkaerőpiaci helyzet, valamint az elutasítás és az anyagi helyzet között sem – kiszűrve a többi változó hatását. További elemzést igényelne az a meglepő összefüggés, hogy a nem vallásosakhoz képest a maguk módján vallásosak közt az elutasítás esélye 70%-kal nagyobb.

A pártpreferencia az elutasítás esetében is fontos háttértényező: a baloldali és liberális pártok szimpatizánsai közt az elutasítás esélye kb. ötödashoz (28%), mint a Fidesz szimpatizánsai közt; a pártpreferenciában bizonytalan, vagy azt fel nem fedő válaszadók körében is kb. fele (53%). A Jobbik szimpatizánsai nem különböznek szignifikánsan a Fidesztől.

2. táblázat: A menekültek civil segítése elutasításának társadalmi-gazdasági háttértényezői

Régió (ref: Közép-Magyarország)	M3			M4		
	Esélyhányados	95% Megbízhatósági tartomány		Esélyhányados	95% Megbízhatósági tartomány	
Közép-Dunántúl	0,57	0,3	1,1	0,67	0,33	1,36
Nyugat-Dunántúl	1,33	0,71	2,49	1,19	0,61	2,33
Dél-Dunántúl	0,22* *	0,09	0,53	0,20* *	0,08	0,5
Észak-Magyarország	0,18* *	0,08	0,44	0,18* *	0,07	0,44
Észak-Alföld	0,75	0,42	1,35	0,79	0,43	1,46
Dél-Alföld	0,28* *	0,14	0,56	0,30* *	0,15	0,6

	M3			M4		
Régió (ref: Közép-Magyarország)	Esélyhányados	95% Megbízhatósági tartomány		Esélyhányados	95% Megbízhatósági tartomány	
Településméret lakosság alapján						
(Ref: >20.000)						
<1000	1,24	0,6	2,59	1,14	0,52	2,51
1-2000	1,57	0,72	3,43	1,68	0,75	3,75
2-5000	0,35* *	0,16	0,76	0,28* *	0,12	0,62
5-10000	0,55	0,24	1,28	0,47	0,2	1,11
10-20000	2,35* *	1,45	3,79	2,27* *	1,38	3,72
Nem (ref: férfi)	1,68* *	1,14	2,48	1,48	0,98	2,23
Korcsoport						
(ref: 65+)						
18-24	1	0,31	3,23	1,17	0,34	4,05
25-34	2,79*	1,01	7,71	2,85	0,96	8,41
35-44	1,35	0,49	3,73	1,39	0,47	4,08
45-54	1,35	0,49	3,72	1,31	0,45	3,83
55-64	0,96	0,42	2,18	1	0,42	2,41
Iskolázottság						
(ref: felsőfokú)						
Legf. 8 általános	2,84* *	1,33	6,07	3,18* *	1,44	7,02
Szakképzés érettségi nélkül	5,28* *	2,72	10,22	5,29* *	2,63	10,66
Szakképzés érettségivel	2,01*	1,02	3,96	2,17*	1,06	4,44
Gimnáziumi érettségi	3,34* *	1,71	6,53	2,98* *	1,48	6,03
Munkaerőpiaci helyzet: (ref: dolgozik)						
Munkanélküli	0,76	0,31	1,86	0,72	0,29	1,82

	M3			M4		
Régió (ref: Közép-Magyarország)	Esély hányados	95% Megbízhatósági tartomány		Esély hányados	95% Megbízhatósági tartomány	
Nyugdíjas	0,54	0,23	1,24	0,48	0,2	1,17
Egyéb inaktív	0,95	0,46	1,97	1,09	0,52	2,29
Anyagi helyzet (ref: legjobb anyagi)						
Legalsó anyagi	1,06	0,38	2,97	1,46	0,5	4,25
Anyagi (2)	1,26	0,51	3,12	2,05	0,79	5,32
Anyagi (3)	0,85	0,35	2,08	1,08	0,42	2,77
Anyagi (4)	0,99	0,44	2,19	1,31	0,57	3,04
Anyagi (5)	1,75	0,79	3,89	2,17	0,93	5,06
Pártpreferencia (ref: FIDESZ)						
MSZP + kis baloldali/liberális				0,28* *	0,13	0,58
Jobbik				1,3	0,73	2,3
Válaszmegtagadók				0,53* *	0,33	0,84
Ref: nem vallásos						
Nem tudom megmondani, hogy vallásos vagyok-e vagy sem				2	0,91	4,43
Vallásos vagyok a magam módján				1,67*	1,02	2,73
Vallásos vagyok, az egyház tanításait követem				1,85	0,75	4,58
Konstans	0,04			0,03		

A morális érvek mintázatai

A kutatásban a civil segítség általános megítélése mellett arra is kíváncsiak voltunk, hogy hogyan indokolják ezeket az attitűdöket, milyen morális érveket vallanak, amelyek a segítségnyújtást indokolják vagy ellenzik. Mivel szerettük volna, ha minél kevesebb idő telik el a menekültek látható magyarországi jelenlétének időszaka és az adatfelvétel között, ezért arra nem volt mód, hogy egy előzetes kvalitatív kutatásban szisztematikusan feltárjuk a tipikusan előforduló (a segítség mellett és ellen szóló) érveket. Részben a menekültekkel kapcsolatos magyarországi médiadiskurzusok elemzéseire támaszkodva négy, a segítséget indokló, és ugyanennyi segítséget ellenző érvet választottunk ki.

A segítő szándékot igazoló érvek közt szerepelt a vallási indíttásra (*Nélkülöző embereken segíteni vallási meggyőződésből fakadó kötelesség*); a szenvedés csökkentésének univerzális kötelességére (*Nélkülöző embereken segíteni általános emberi kötelesség*); a nemzetközi – nyugat-európai, EU-hoz köthető – nyilvánosságban értelmezhető identitáspolitikai motivációra (a magyar kormányzati politikával kapcsolatos szegényre, a vélt stigma hártásának kényszerére) (*Azért kell segíteni, hogy külföldön lássák, van a magyarokban együttérzés is*); és végül a közéleti részvételre, az egyéni politikai cselekvés szándékára (*A menekülteken segíteni egy tiszta és egyértelmű ügy, ami mellé oda lehet állni*) vonatkozó kérdés.

Az ellenérvek között szerepelt a jóléti sovinizmus ideológiájához sorolható, a rászoruló csoportok versenyztetésével operáló (*Nem kell a menekülteknek segíteni, nekünk a magunk rászorulóival kell törődni*), a kormányhoz való lojalitásról szóló (*Nem kell segíteni, mert az ellentmond a kormány politikájának*), a menekültek rászorultságát megkérdőjelező (*Nem szorulnak segítségre, van elég pénzük, ha eljöttek ideig*), és végül a félelmet és veszélyérzetet kifejező ellenérv (*Nem kell segíteni, mert csak többen lesznek, és egyre veszélyesebbek ránk nézve*).

a. Nélkülöző embereken segíteni vallási meggyőződésből fakadó kötelesség	4,58	970	3,078
b. Nélkülöző embereken segíteni általános emberi kötelesség	6,42	993	2,79
c. Azért kell segíteni, hogy külföldön lássák, van a magyarokban együttérzés is	2,75	976	2,942
d. A menekülteken segíteni egy tiszta és egyértelmű ügy, ami mellé oda lehet állni	4,76	981	2,997
e. Nem kell a menekülteknek segíteni, nekünk a magunk rászorulóival kell törődni.	6,02	983	3,109
f. Nem kell segíteni, mert az ellentmond a kormány politikájának.	3,47	917	3,169
g. Nem szorulnak segítségre, van elég pénzük, ha eljöttek ideig.	5,67	919	3,052
h. Nem kell segíteni, mert csak többen lesznek, és egyre veszélyesebbek ránk nézve.	6,29	949	3,119

3. táblázat: A különféle morális érvek megítélésének mintaátlagai

Ahogy a 3. táblázatból látszik, a mintaátlagok alapján a segítség mellett szóló érvek egyike a legnépszerűbb: a szenvedés csökkentésének univerzális kötelességével való egyetértés 0 és 10 közti értéklésének átlaga 6,4. Hasonló átlagértéket kapott ugyanakkor a veszélyérzetről szóló ellenérv: a „*Nem kell segíteni mert egyre többen lesznek és egyre veszélyesebbek ránk nézve.*” állítással egyetértés mértékének átlaga a teljes mintában 6,29. Két másik állítás – mindkettő a segítség ellenérve – mintaátlaga nagyobb 5-nél: a jóléti szovinizmusról szóló illetve a menekültek rászorultságát elvitató érvek. Az ellenérvek közül egyetlen indok, a kormányhoz való lojalitás indokának átlaga kisebb a skála középpontját jelölő 5-nél: ennek átlaga 3,47.

Az univerzalista kötelességről szóló érven kívül a segítséget legitimáló érvek mindegyikének mintaátlaga kisebb a semleges álláspontot tükröző 5-nél. A legnépszerűtlenebb a nemzetközi identitáspolitikai indoklás (átlaga 2,75), amely a menekültellenes kormányzati politika kapcsán születő kritikát, a stigmától való megszabadulás szándékát jelöli meg a segítség egyik indokaként.

4. táblázat: A morális érvek mintázatai – 5 csoport, klaszterközéppontok

	Huma- nista elutasí- tó N=180	Kon- for- mist a N=2 25	Szeku- lárís huma- nista N=173	Elkötele- zett humani- tárius N=144	Könyör- telen elutasí- tó N=106
Klaszterek mérete, %	21,7%	27,2 %	20,9%	17,4%	12,8%
a. Nélkülöző embereken segíteni vallási meggyőződésből fakadó kötelesség.	4,38	5,84	2,67	6,81	1,04
b. Nélkülöző embereken segíteni általános emberi kötelesség.	6,99	6,33	6,04	8,76	1,77
c. Azért kell segíteni, hogy külföldön lássák, van a magyarokban együttérzés is.	1,35	5,72	1,29	3,19	0,70
d. A menekülteken segíteni egy tiszta és egyértelmű ügy, ami mellé oda lehet állni.	2,98	5,72	4,47	8,19	0,72
e. Nem kell a menekülteknek segíteni, nekünk a magunk rászorulóival kell törődni.	8,69	6,07	4,03	2,37	9,35
f. Nem kell segíteni, mert az ellentmond a kormány politikájának.	2,93	5,14	1,81	0,78	8,22
g. Nem szorulnak segítségre, van elég pénzük, ha eljöttek ideig.	7,62	5,80	3,77	2,08	9,66
h. Nem kell segíteni, mert csak többen lesznek, és egyre veszélyesebbek ránk nézve.	8,75	6,24	4,96	1,97	9,81

A civil segítségre vonatkozó általános attitűd mögött meghúzódó érvmintázatokat is szeretnénk volna kibontani, ezért a nyolc változó

segítségével klasztereket képeztünk.¹⁵ A klaszterelemzés¹⁶ segítségével 830 válaszadót¹⁷ öt alcsoportba soroltunk. A klaszterközéppontokat a 4. táblázatban tüntettük fel.

Két alcsoportot alkotnak azok a válaszadók, akik kétségektől mentesen vagy csak a segítséget támogató, vagy csak a segítséget ellenző érvekkel értettek egyet. Előbbieket elkötelezett humanitáriusoknak, utóbbiakat könyörtelen elutasítóknak neveztük el. Az „elkötelezett humanitáriusok” (144-en sorolódtak ide) átlagosan erősen egyetértének az univerzális segítség elvével és magukénak vallják a közéleti részvétel motivációját, emellett viszonylag magas a vallási motiváció jelentősége is a csoportban. Átlagosan viszont inkább elutasítják a nemzetközi politikai nyilvánosság felé való bizonyítás kényszerét mint a segítség indokát. Eközben a segítséget ellenző érv mindegyikét elutasítják. A „könyörtelen elutasítók” (N=106) határozottan elvetik az összes támogató érvet – köztük a szenvedés csökkentésének imperatívuszát –, miközben erősen egyetértének az összes ellenérvvel.

A válaszadók többsége olyan csoportokba került, amelyek elmentmondásos érvelési mintázatokkal jellemezhetőek. E csoportok egyikében a válaszadók jellemző módon egyetértének a szenvedés csökkentésének univerzális parancsával, de inkább nem értenek egyet a többi segítséget támogató érvel: nem vallják a vallási motivációt, elutasítják a szégyenmotivációs erejét, és semlegesek a közéleti szerepvállalás fontosságát illetően. Eközben semlegesek a veszélyérettről szóló érvel, és nem értenek egyet a másik három ellenérvvel. E csoportot „szekuláris humanistáknak” neveztük el, 173 válaszadót soroltunk ide.

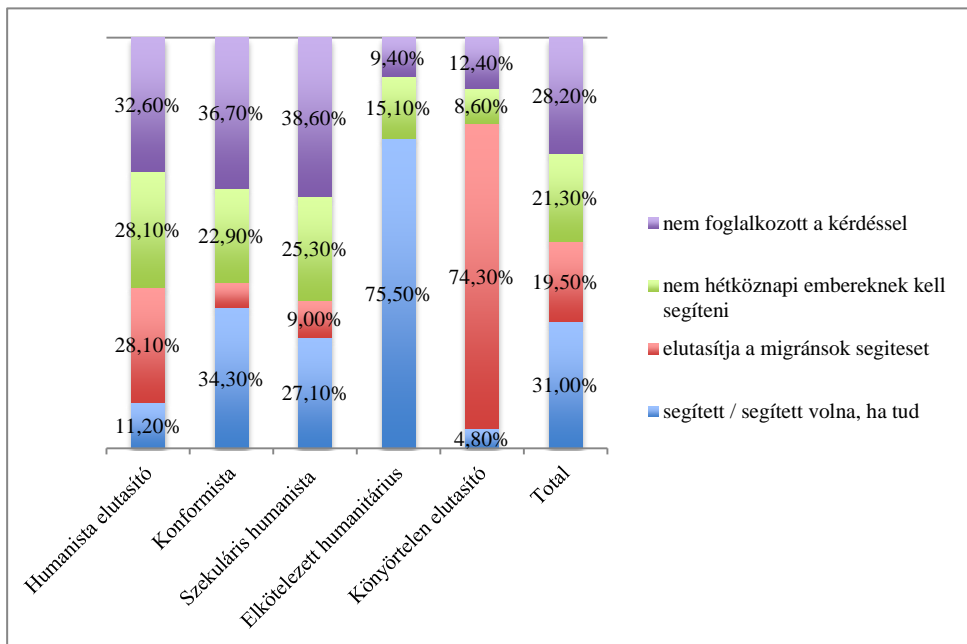
A legnagyobb csoportba a „konformisták” kerültek: minden érvel kapcsolatban semleges/ enyhe egyetértéssel foglaltak állást, függetlenül attól, hogy pro vagy kontra érvről volt szó, és függetlenül az érvek tartalmától. (N=225)

¹⁵ Alternatívaként felmerült, hogy a nyolc érv mögött megbúvó faktorokat keressünk, és így alacsonyabb dimenziós térben keressünk tipikus alcsoportokat. Exploratív faktorelemzéssel nem találtunk ilyen faktorstruktúrát.

¹⁶ A k-means klaszterelemzés során a változókat standardizálva vontuk be a modellbe, hogy ne a változók szórásának különbsége határozza meg a csoportba sorolást. A 4. táblázatban a klaszterek középpontjait visszatranszformáltuk, hogy jobban értelmezhető legyen az adott klasztert jellemző skálaátlag.

¹⁷ 173 válaszadónak hiányzott a 8 itemből legalább egy válasz.

Végül 180 válaszadó erősen egyetértett a négy segítséget támogató érv közül a szenvedés csökkentésének imperatívuszával, úgy, hogy közben három ellenérvet (a jóléti sovinizmus, a rászorultságot elvitató és a veszélyről szóló érveket) is nagymértékben igaznak tartották. Ők e paradox mintázatnak megfelelően a „humanista elutasító” nevet kapták.

3. ábra: A civil segítség általános megítélése az érvelési mintázatok alkotta klaszterek szerint. ($N=798$, khi-négyzet (12) =415, $p<0,01$)

Válaszolni kívántunk a kérdésre, hogy az egyes általános cselekvési attitűdök mögött milyen érvstruktúrák (elvek, motivációk) állnak. Az 3. ábra alapján azt látjuk, hogy nem meglepő módon az elkötelezett humanitáriusok közt radikálisan nagyobb a segítő szándékúak aránya, mint a teljes mintában (75,5%-uk segített/ volna, a teljes mintát jellemző 31%-hoz képest), és jelentősen kisebb arányban vannak közöttük a segítséget expliciten elutasító, a felelősséget hárító és a menekültek segítése iránt közömbös válaszadók. Ugyanígy a könyörtelen elutasítók közt radikálisan felülreprezentáltak a mene-

kültek civil segítségét expliciten elutasítók, és erősen alulreprezentáltak a segítő szándékot megfogalmazó, a háritó és a közömbös kategóriák.

Az ellentmondásos érvstruktúrájú három csoportban kevésbé jellemző a civil segítség egyértelmű megítélése: a felelősséget háritó és közömbös válaszolók aránya 60%, míg az elkötelezett humanitárius és a könyörtelen elutasító csoportokban ez kevesebb, mint 25%.

Érdekes módon a nagyon különböző érvstruktúrákkal jellemezhető konformista és szekuláris humanista csoportokban hasonló az általános cselekvési attitűdök megoszlása: erősen felülreprezentáltak körükben a közömbösök, kissé felülreprezentáltak a háritók, és erősen alulreprezentáltak az explicit elutasítók. A két megoszlás a segítő szándékot megfogalmazók arányában különbözik: a konformisták közt a populációhoz képest kissé nagyobb (34,3%), a szekuláris humanisták közt kicsit kisebb (27,1%) a segítő szándék aránya.

A humanista elutasítók közt jelentősen alulreprezentált a segítő szándék (11% a mintát jellemző 31%-hoz képest), erősen felülreprezentált a segítség elutasítása (28,1% a 19,5%-hoz képest), és a teljes mintához képest kissé nagyobb arányban vannak köztük a háritók és a közömbösök is.

Összefoglalás

Kutatásunk egyik kérdéseként a 2015-ben Magyarországon áthaladó menekülteknek nyújtott civil segítségnyújtás nagyságrendjét kívántuk vizsgálni. A válaszadók 7,1%-nak volt olyan ismerőse, aki részt vett a jótékonykodásban, 3,5%-a pedig azt válaszolta, hogy személyesen is részt vett e segítségnyújtás valamilyen formájában. Ez azt jelenti, hogy a mintavétel sajátosságait is figyelembe véve valószínűsíthető, hogy a 18 éves vagy idősebb lakosság körében akár 190.000 ember érintett lehetett ebben a tevékenységben adományozóként vagy önkéntesként.

A civil segítségnyújtásnak a határait is rákérdeztünk. Kíváncsiak voltunk arra, hogy akik nem vettek részt, mennyire értettek egyet e tevékenységgel, és mennyire voltak közömbösek, vagy éppen elutasítók a menekülteket támogató jótékonyossággal, adományozással, önkéntességgel. Azt találtuk, hogy a válaszadók közel harmada, 31%-a megfogalmazta a támogatás szándékát. További 22%-a pedig egyetértett a humanitárius segítségnyújtás céljával, ugyanakkor en-

nek feladatát intézményes, állami, nemzetközi segélyszervezetekhez kapcsolta, hártva a saját felelősségét. Kifejezetten a segítségnyújtás elutasítását a válaszadók kevesebb, mint ötöde, 21%-a vallotta.

A segítségnyújtás és az explicit elutasítás strukturális háttértényezőit is vizsgáltuk, kétértékű logisztikus regresszió segítségével. A háttértényezők közt az iskolázottságnak és a pártszimpátiának volt a legnagyobb jelentősége, akár a segítség szándékát, akár az explicit elutasítást vizsgáltuk. A felsőfokú végzettségűeknek messze a legmagasabb az esélye a segítő szándék megjelenésére, az alacsonyabb iskolázottságúak körében legalább 30%-kal kisebb.

A baloldali pártokkal szimpatizálók a Fidesz szimpatizánsokhoz képest legalább kétszeres eséllyel mondják, hogy segítettek volna; e tekintetben a jobbikosok és a pártszimpátiát be nem vallók nem különböznek a Fidesz híveitől.

A segítség szándéka kapcsolatban állt a régióval (Észak-Magyarországon jelentősen nagyobb, mint a közép-magyarországi régióban) és a településmérettel (az ezer fő alatti településeken jelentősen nagyobb, mint a húszezer fő feletti településeken). A nemmel, az anyagi és munkaerőpiaci helyzettel, vagy a vallásossággal – kiszűrve a modellbe vont kontrollváltozók hatását – nem függött össze a segítségnyújtás szándéka.

A segítségnyújtás explicit elutasításával is erős kapcsolatban állt az iskolázottság: a felsőfokú végzettségűekhez képest 2–5-szöröse a többi iskolai végzettség kategóriában. A baloldali pártok híveinek esélye az elutasításra 28%-a a Fidesz szimpatizánsoknak, a pártszimpátiát be nem vallóké pedig szintén különbözik a Fidesz híveinek esélyétől: fele annak.

Jelentős regionális és településméretbeli különbségek voltak az elutasítás esélyében. A két-ötezer fő közti településeken kisebb, a tíz-húszezer fő közti lakossággal rendelkező településeken pedig nagyobb az elutasítás esélye, mint a húszezer fő fölötti településeken. A dél-dunántúli régióban, a Dél-Alföldön vagy Észak-Magyarországon jelentősen kisebb az elutasítás esélye, mint a közép-magyarországi régióban. További elemzésre vár, hogy melyek a jelentős regionális különbségek mögötti okok. Így például kérdés, hogy a személyes találkozás a menekültekkel, a menekültek csoportjaival, amely a dél-magyarországi régiókban nagyobb valószínűséggel következett be: milyen mechanizmusokon keresztül, hogyan befolyásolta a civil segítségnyújtás megítélését, akár a segítségnyúj-

tás szándékát, akár az explicit elutasítást. A regionális gazdasági-társadalmi különbségek hatásának részletes feltárása is egy fontos jövőbeli feladat lenne.

Míg a segítségnyújtás szándékában – a többi háttérváltozó hatását kiszűrve – nem találtunk szignifikáns nemi különbséget, az explicit elutasítást vizsgálva igen: annak esélye 50%-al nagyobb volt a nők körében. (Igaz, ez a nemi különbség eltűnt a vallásossággal és a pártszimpátiával bővített modellben.) Szintén további vizsgálódás tárgya lehet, hogy a nem vallásosakhoz képest a maguk módján vallásosak nagyobb eséllyel vállalták a menekültek civil segítségét egyértelműen elutasító álláspontot.¹⁸

Az elemzésünkben a menekültek civil segítségével kapcsolatos általános attitűdökön túl a mögöttük meghúzódó érvek és ellenérvek egy halmazát is vizsgáltuk. A tipikus érvelési mintázatok két szélsőséges pozíciójában az elkötelezett és vallási motivációt is valló humanitáriusok, valamint a szenvedésen való segítség univerzális imperatívuszát is elutasító segítésselenségek állnak. Az érvek és ellenérvek közül csak az univerzális segítség köteleességével azonosulók, az ellenérvek többségével és a szenvedés enyhítésének köteleességével egyaránt egyetértők, valamint az összes érvvel semleges vagy enyhén egyetértő válaszadók alkották a másik három tipikus érvmintázatot. Azt találtuk tehát, hogy a civil segítséggel kapcsolatban inkonzisztens álláspontok jellemzik a válaszadók jelentős részét, amennyiben sokan, a válaszadók 40%-a, a menekültek segítése mellett és ellene szóló érvekkel is egyetértenek.

A menekülteket támogató civilek európai jelenléte nem újkeletű, és végképp nem korlátozódik Magyarországra.¹⁹ Ugyanakkor e humanitárius és jótékony mozgalmak nagyságrendjéről, a lakosság érintettségének méreteiről meglepően kevés ismeret áll rendelkezésre, a kvalitatív, etnográfiai jellegű leírások mellől a statisztikák job-

¹⁸ Felmerülhet, hogy esetleg az előítéletesség játszik ebben szerepet. A vallásosság és előítéletesség összefüggéseinek széles irodalma komplex modelleket kínál e hipotézis további vizsgálatához, amelyek tárgyalása túlmutat e szöveg keretein. A vallásosság és előítéletesség különféle formái közt bizonyos esetekben találtak pozitív irányú kapcsolatot, más esetekben nem. L. pl. Örkény Antal –Váradai Luca: *Az előítéletes gondolkodás...*, i. m., 2010.; Murányi István: *Fiatalkor vallásos...*, i. m., 2004).

¹⁹ Cantat, Céline: *Rethinking Mobilities...*, i. m., 2016.

bára hiányoznak.²⁰ E statisztikai adatokat általában az állami kontroll, a kormányzás, az állam populációs menedzsmentje eszközének szokták tekinteni – ugyanakkor a lakossági érintettség számszerűsítése, a hétköznapi emberek szándékainak és cselekvéseinek összesítése hozzájárulhat e mező önreflexiójához is. Kutatásunkkal e téren a tudományos mezőben fellelhető hiányokat igyekeztünk pótolni.

Noha a mintanagyság nem engedte, hogy kifejezetten a tevékeny 3,5% társadalmi pozícióit, a segítségnyújtás háttértényezőit részletesen is feltárjuk, kutatásunkkal a részvétel nagyságrendjét meg tudtuk becsülni, és rámutattunk a segítő tevékenység magyarországi kontextusban mindenképpen jelentős méreteire.

Mind a részvételt tükröző abszolút számok, mind pedig a segítő szándékot és attitűdöket tükröző arányok arról tudósítanak, hogy a biztonságosítás nyilvánosságban szinte egyeduralkodó keretezése – legalábbis az adatfelvétel idején, 2015 októberében – a hétköznapi cselekvők helyzetértelmezéseiben nem tudott kizárólagos érvényre jutni. Noha a mainstream médiában alig jelentek meg a civil segítségnyújtás aktorai, az egyénileg vagy a szervezetekbe, networkokbe tömörülő segítők²¹, mégis, a lakosság jelentős része tudomást szerzett ezekről a tevékenységekről, és pozitívan, támogatólag viszonyult hozzájuk. Ugyanakkor a menekültek segítése mellett és ellen szóló érvek egyidejű tömeges elfogadása a válaszdók részéről rámutat arra, hogy a biztonságosítás keretezése a segítő cselekvésekhez, jótékonykodáshoz való viszonyt is átította.

²⁰ Kivételt képez Karakayali, Serhat – Kleist, Olaf: *Volunteers and asylum seekers...*, i. m., 2016.

²¹ L. Barta Judit – Tóth Fruzsina: *Online Media Coverage...*, i. m., 2016.

Felhasznált irodalom

- Balzacq, Thierry: The Three Faces of Securitisation: Political Agency, Audience and Context. In: *European Journal of International Relations*, 2005, 11. (2.) szám, 171–201.
- Barta Judit – Tóth Fruzsina: Online Media Coverage of Humanitarian Organisations and Grassroots Groups During the Migration Crisis in Hungary. In: *The Social Aspects of the 2015 Migration Crisis in Hungary*, TÁRKI, 2016. www.tarki.hu/hu/news/2016/kitekint/20160330_refugees.pdf (Utolsó letöltés: 2016-03-31.)
- Bernáth Gábor – Messing Vera: Bedarálva. Menekültekkel kapcsolatos kormányzati kampány és a tőle független megszólalás terepei. In: *Médiakutató*, 2015, 4. szám
http://www.mediakutato.hu/cikk/2015_04_tel/01_menekultek_moralis_panic.pdf (Utolsó letöltés: 2016-08-01)
- Bigo, Didier: Biztonság és migráció. In: *Café Babel*, 2013, 75.szám, 81–103.
- Cantat, Céline: Rethinking Mobilities: Solidarity and Migrant Struggles Beyond Narratives of Crisis. In: *Intersections*, 2016, Vol 2, No 4.
- Corry, Olaf: Defining and Theorizing the Third Sector. In Taylor, R. (ed.): *Third Sector Research*. New York, Dordrecht, Heidelberg, London, Springer 2010, 11–20.
- Fassin, Didier: *Humanitarian Reason. A Moral History of the Present*. Berkeley, Los Angeles, London, University of California Press., 2012, 336.
- Karakayali, Serhat – Kleist, Olaf: Volunteers and asylum seekers. In: *Forced Migration Review*, 2016. January.
<http://www.fmreview.org/destination-europe/karakayali-kleist> (Utolsó letöltés: 2016. 12. 10.)
- Malkki, Liisa H.: Speechless Emissaries: Refugees, Humanitarianism, and Dehistoricization In: *Cultural Anthropology*, 1996, Vol. 11, No. 3., 377–404.

- Murányi István: Fiatalok vallásos szocializációja és előítéletessége. In: *Educatio*, 2004, 4. szám, 583–594.
- Örkény Antal – Váradi Luca: Az előítéletes gondolkodás társadalmi beágyazottsága, nemzetközi összehasonlításban. In: *Alkalmazott Pszichológia*, 2010, Vol. 12, 1-2. szám, 29–46.
- Sík Endre: *Csúcsot döntött az idegenellenesség, elfogyott az idegenbarátság*. TÁRKI, 2016.
http://www.tarki.hu/hu/news/2016/kitekint/20160404_idegen.html
1 (Utolsó letöltés: 2016-12-28.)
- Simonovits Bori: Mass-Migration Related Fear in Contemporary Hungary: The Social Basis of Realistic and Symbolic Threats. In: *The Social Aspects of the 2015 Migration Crisis in Hungary*, TÁRKI, 2016.
www.tarki.hu/hu/news/2016/kitekint/20160330_refugees.pdf
(Utolsó letöltés: 2016-03-31.)
- Zakariás Ildikó: *Szolidaritás és hatalom a kisebbségi magyarokra irányuló jótékonyágban*. Doktori értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2016. phd.lib.uni-corvinus.hu/917/

Függelék

6. táblázat: A menekültek civil segítése attitűdök a legfontosabb társadalmi-gazdasági háttérváltozók szerint.²²

		Segített / segített volna, ha tud	Elutasítja a migránsok segítségét	Nem hétköznapi emberek feladata	Nem foglalkozott a kérdéssel	Összes
	Total	31,4%	18,4%	21,7%	28,4%	100 %
Régió	Közép-Magyarország	27,2%	25,8%	22,2%	24,8%	100 %
N=963	Közép-Dunántúl	30,9%	15,5%	32,7%	20,9%	100 %
	Nyugat-Dunántúl	43,6%	27,7%	14,9%	13,8%	100 %
	Dél-Dunántúl	22,5%	9,0%	41,6%	27,0%	100 %
	Észak-Magyarország	49,5%	8,6%	10,5%	31,4%	100 %
	Észak-Alföld	21,9%	20,3%	21,9%	35,9%	100 %
	Dél-Alföld	34,1%	11,1%	11,1%	43,7%	100 %

²² A táblázatban található kereszt táblák mindegyikében szignifikáns a két változó közti kapcsolat, $p < 0,01$. A nem és a vallásosság esetében nem volt szignifikáns kapcsolat, ezeket nem tüntettük fel a táblázatban.

		Segített / segített volna, ha tud	Elutasítja a migránsok segítségét	Nem hétköznapi emberek feladata	Nem foglalkozott a kérdéssel	Összes
Település nagyság kategória	1000 alatt	51,6%	23,4%	7,8%	17,2%	100%
N=964	1-2 ezer	25,3%	18,1%	27,7%	28,9%	100%
	2-5 ezer	33,1%	6,3%	25,6%	35,0%	100%
	5-10 ezer	21,4%	9,5%	10,7%	58,3%	100%
	10-20 ezer	35,4%	26,8%	14,8%	23,0%	100%
	20 ezer felett	28,6%	20,9%	27,2%	23,4%	100%
Korcsoport kategória	18-24	23,0%	16,1%	17,2%	43,7%	100,0%
N=964	25-34	29,3%	29,9%	19,5%	21,3%	100%
	35-44	31,5%	21,0%	27,1%	20,4%	100%
	45-54	33,3%	22,2%	20,1%	24,3%	100%
	55-64	29,5%	12,6%	26,3%	31,6%	100%
	65+	37,4%	10,6%	17,7%	34,3%	100%
Iskolai végzettség	Legf 8 ált	29,8%	14,0%	19,1%	37,2%	100

		Segített / segített volna, ha tud	Elutasítja a migránsok segítségét	Nem hétköznapi emberek feladata	Nem foglalkozott a kérdéssel	Összes
ség						%
N=964	Szakképzés érettségi nélkül	29,3%	22,1%	21,8%	26,8%	100%
	Szakképzés érettségivel	34,3%	16,9%	21,5%	27,3%	100%
	Gimnáziumi érettségi	18,8%	28,9%	21,1%	31,3%	100%
	felsőfokú	44,4%	13,0%	24,9%	17,8%	100%
Munkaviszony	Dolgozik	31,3%	22,4%	22,6%	23,7%	100%
N=964	Munkanélküli	32,6%	18,6%	23,3%	25,6%	100%
	Nyugdíjas	33,7%	10,5%	20,4%	35,4%	100%
	Egyéb inaktív	23,9%	21,6%	19,3%	35,2%	100%
Anyagi helyzet kategória	Legalacsonyabb anyagi helyzet	35,0%	12,5%	13,3%	39,2%	100%
N=939	2	26,1%	18,3%	22,2%	33,3%	100%
	3	36,4%	15,6%	17,5%	30,5%	100%

		Segített / segített volna, ha tud	Elutasítja a migránsok segítségét	Nem hétköznapi emberek feladata	Nem foglalkozott a kérdéssel	Összes
	4	33,2%	18,9%	23,0%	24,9%	100%
	5	30,9%	24,3%	23,8%	21,0%	100%
	Legmagasabb anyagi helyzet	24,2%	16,7%	33,3%	25,8%	100%
Pártpreferencia	Fidesz	27,70%	25,90%	19,70%	26,60%	100%
	MSZP	38,40%	15,10%	24,70%	21,90%	100%
	Jobbik	26,10%	29,40%	21,80%	22,70%	100%
	Kis bal - ellenzéki	49,20%	0,00%	29,20%	21,50%	100%
	NT/NV	31,50%	14,40%	21,30%	32,90%	100%

7. táblázat: Érvmintázat-klaszterek a legfontosabb társadalmi-gazdasági háttérváltozók szerint²³

		Humanista elutasító	Kon-formista	Szekuláris humanista	Elkötelezett humanitárius	Könyörte-len elutasító	Összes
Total		21,7%	27,2%	20,9%	17,4%	12,8%	100,0%
Régió	Közép-Magyarország	19,4%	19,4%	17,1%	21,7%	22,4%	100,0%
N=830	Közép-Dunántúl	23,5%	5,9%	28,2%	24,7%	17,6%	100,0%
	Nyugat-Dunántúl	15,9%	31,7%	23,2%	19,5%	9,8%	100,0%
	Dél-Dunántúl	41,8%	13,4%	19,4%	19,4%	6,0%	100,0%
	Észak-Magyarország	21,2%	37,4%	18,2%	13,1%	10,1%	100,0%
	Észak-Alföld	23,4%	27,9%	32,4%	9,9%	6,3%	100,0%
	Dél-Alföld	17,9%	53,7%	15,4%	11,4%	1,6%	100,0%
Településnagyság kategória	1000 alatt	11,3%	20,8%	28,3%	22,6%	17,0%	100,0%
N=830	1-2 ezer	37,7%	13,0%	17,4%	15,9%	15,9%	100,0%
	2-5 ezer	18,7%	38,2%	20,3%	17,9%	4,9%	100,0%

²³ A táblázatban található kereszt táblák mindegyikében szignifikáns a két változó közti kapcsolat, $p < 0,01$. A nem és a vallásosság esetében nem volt szignifikáns kapcsolat, ezeket nem tüntettük fel a táblázatban. A munkaviszony esetében néhány cellában túl alacsony volt a várható elemszám.

	5-10 ezer	34,7%	26,7%	25,3%	10,7%	2,7%	100,0%
	10-20 ezer	19,6%	28,4%	18,6%	15,5%	18,0%	100,0%
	20 ezer felett	19,2%	26,2%	21,1%	19,9%	13,6%	100,0%
Korcsoport	18-24	20,0%	24,3%	32,9%	17,1%	5,7%	100,0%
N=830	25-34	25,8%	18,8%	16,4%	14,1%	25,0%	100,0%
	35-44	22,0%	25,6%	22,0%	15,2%	15,2%	100,0%
	45-54	20,8%	22,3%	21,5%	19,2%	16,2%	100,0%
	55-64	22,6%	31,6%	20,9%	18,1%	6,8%	100,0%
	65+	18,1%	35,6%	18,1%	20,6%	7,5%	100,0%
Iskolai végzettség	Legf. 8 ált.	19,4%	39,4%	21,2%	10,9%	9,1%	100,0%
N=830	Szakképzés érettségi nélkül	26,9%	25,6%	19,4%	14,5%	13,6%	100,0%
	Szakképzés érettségi-vel	26,6%	23,4%	22,1%	18,8%	9,1%	100,0%
	Gimnáziumi érettségi	22,9%	21,2%	18,6%	13,6%	23,7%	100,0%
	Felsőfokú	10,1%	24,2%	24,2%	30,9%	10,7%	100,0%
Anyagi helyzet kategória	Legalacsonyabb anyagi helyzet	20,9%	44,2%	15,1%	9,3%	10,5%	100,0%

N=811	2	26,0%	24,4%	21,1%	18,7%	9,8%	100,0%
	3	18,5%	33,6%	28,1%	12,3%	7,5%	100,0%
	4	25,9%	26,3%	15,4%	18,2%	14,2%	100,0%
	5	13,6%	19,5%	22,7%	24,0%	20,1%	100,0%
	Legmagasabb anyagi helyzet	21,8%	20,0%	32,7%	18,2%	7,3%	100,0%
Pártpreferencia	Fidesz	23,2%	25,6%	17,2%	12,4%	21,6%	100,0%
N=830	MSZP	20,3%	28,1%	18,8%	25,0%	7,8%	100,0%
	Jobbik	19,3%	32,1%	21,1%	10,1%	17,4%	100,0%
	kis bal ellenzéki	6,7%	35,0%	16,7%	41,7%	0,0%	100,0%
	NT/NV	24,3%	24,9%	24,9%	17,7%	8,1%	100,0%